

Van der Elskens artistieke zoektocht

Universiteitsbibliotheek Leiden completeert collectie dummy's *Sweet Life*

Nergens in Nederland is zo'n indrukwekkende verzameling dummy's van fotoboeken aanwezig als in de Leidse Universiteitsbibliotheek. Aan deze collectie met voorstudies van fotografen als Emmy Andriess, Johan van der Keuken, Koos Breukel en Ed van der Elskens is in 2004 en in 2014 met een bijdrage van de Vereniging Rembrandt werk van Ata Kandó toegevoegd. De meest recente aanwinst, opnieuw met steun van de Vereniging verworven, bestaat uit dummymateriaal voor het fotoboek *Sweet Life* van Ed van der Elskens.

Dummymateriaal voor fotoboek *Sweet Life*

Ed van der Elskens

ca. 1960-66. 86 bladen met foto's (vintage prints) en 41 bladen met tekeningen

Bijdrage: € 25.000 uit het BankGiro Loterij Aankoopfonds
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK LEIDEN

Het dummymateriaal voor Ed van der Elskens fotoboek *Sweet Life* is gekocht met steun van de Vereniging Rembrandt dankzij haar BankGiro Loterij Aankoopfonds, en het Mondriaan Fonds

Ed van der Elskén (1925-1999) is met Rineke Dijkstra de enige Nederlandse fotograaf die ook in het buitenland een grote reputatie heeft. Hij brak in 1956 door met *Een liefdesgeschiedenis in Saint-Germain-des-Prés*, dat in verschillende landen is uitgegeven en ook internationaal nog altijd als een van de belangrijkste fotoboeken uit de geschiedenis geldt. Tekenend voor zijn faam is dat de tentoonstelling *Ed van der Elskén – De verliefde camera* die vorig jaar in Stedelijk Museum Amsterdam 271.000 bezoekers trok, vervolgens naar Parijs en Madrid ging.

'DIARISTIC MODE'

Wat maakt het werk van Van der Elskén zo bijzonder? Maartje van den Heuvel, conservator fotografie van de Universiteitsbibliotheek Leiden: 'Van der Elskén deed iets wat heel ongebruikelijk was in de documentaire fotografie. Waar andere fotografen hun onderwerpen buiten zichzelf zochten, fotografeerde Van der Elskén op een heel persoonlijke, niet-objectiverende

manier. *Een liefdesgeschiedenis in Saint-Germain-des-Prés* is eigenlijk een beeldroman over een verzonnen liefdesaffaire tussen jongeren die Van der Elskén 's nachts ontmoette in Parijse cafés. In het eerste deel van het naslagwerk *The photobook: a history* door Martin Parr en Gerry Badger wordt Van der Elskén geroemd om deze 'diaristic mode' (van het Engelse woord 'diary', dagboek), een benadering die hij ontwikkelde in samenwerking met de fotografe Ata Kandó, die hij in Parijs ontmoette en met wie hij in de vroege jaren vijftig een relatie had. Kenmerkend voor Van der Elskén is zijn directe benadering. Hij was een echte straatfotograaf, altijd op jacht naar beelden, met een speciale aandacht voor persoonlijke ontmoetingen. Er spreekt een enorme positiviteit en levenslust uit zijn foto's. Met ingrepen in de doka, waarbij hij delen van foto's doordrukte of juist tegenhield (donkerder of lichter maakte), ontwikkelde hij een sprekende beeldtaal in contrastrijk zwart-wit.'

FILMISCHE EFFECTEN

Het nieuw verworven materiaal is aangekocht van de weduwe van Van der Elskén en is een aanvulling op twee van de vier dummy's van *Sweet Life* die de Universiteitsbibliotheek reeds bezat. De foto's zijn gemaakt tijdens een dertien maanden durende wereldreis die Van der Elskén in de jaren 1959-60 maakte met zijn toenmalige echtgenote, wat in 1966 resulteerde in het fotoboek *Sweet Life*, een titel die hij ontleende aan de naam van een schip op een van zijn foto's. In totaal maakte Van der Elskén niet minder dan vijf voorstudies voor dit boek. De laatste dummy, die het dichtst bij het gedrukte uitgave ligt, is nog in het bezit van de weduwe. Van den Heuvel: 'Door de verschillende versies naast elkaar te leggen, kun je bestuderen hoe het boek tot stand is gekomen. Je ziet Van der Elskén experimenteren met de compositie en zoeken naar beeldcombinaties. Hij streefde naar filmische effecten, bijvoorbeeld door een aantal kleine foto's boven elkaar te plakken. Ook de speelse typografie is typisch voor Van der Elskén. Het was een ongelooflijk arbeidsintensief proces, ook omdat Van der Elskén zijn fotoboek heel gedetailleerd voorbereide. Voor alle variaties drukte hij met de hand zijn foto's in verschillende formaten af. Hij plakte foto's met plakband aan elkaar en knipte zelfs voor experimenten met de marges strookjes papier in verschillende maten en kleuren om deze in de dummy's te plakken.'

Op dit moment zijn restauratoren bezig met het verwijderen van tape en lijmresten, en werken studenten kunstgeschiedenis aan de reconstructie van de verschillende dummy's, zodat de foto's op de juiste plaats in het reeds aanwezige materiaal kunnen worden ingevoegd. Daarna zullen de foto's worden ontsloten in de beeldbank van de verzameling (catalogue).

Een vergelijking tussen de foto's uit de losbladige dummy en het gedrukte fotoboek geeft inzicht in de totstandkoming van *Sweet Life*.

leidenuniv.nl), zodat iedereen daar permanent toegang toe heeft.

VOORUITZIENDE BLIK

Dat de Universiteitsbibliotheek zo'n rijke verzameling op dit gebied heeft is geen toeval, vertelt Van den Heuvel. De erkenning voor fotografie als kunstvorm kwam relatief laat in Nederland en lange tijd was de Universiteit Leiden de enige museale instelling in het land die heel uitgesproken fotografie als kunst verzamelde. In 1953 kocht hoogleraar kunstgeschiedenis Henri van de Waal een fotocollectie van de particuliere verzamelaar Auguste Grégoire en daarna is er gestaag doorgegaan met verzamelen, waarbij ook geregeld werk direct van fotografen werd afgenomen. Zo kocht conservator

Ingeborg Leijerzapf, die de collectie bijna veertig jaar lang heeft beheerd, de eerste dummy's van *Sweet Life* al in 1975. 'Mijn voorgangers hadden een zeer vooruitziende blik,' zegt Van den Heuvel daarover. 'De Universiteitsbibliotheek Leiden heeft inmiddels een verzameling dummymateriaal van ongeveer 30 fotoboeken – sleutelwerken uit de Nederlandse fotografiegeschiedenis. Het is een zo goed als afgesloten periode, want tegenwoordig worden fotoboeken digitaal voorbereid, waardoor we het artistieke proces achteraf niet meer zien. Wij zijn heel blij en trots dat we dit handwerk nog hebben kunnen collectioneren.'

Gerdien Wuestman, redacteur van het *Bulletin van de Vereniging Rembrandt*

Spreads uit de losbladige dummy (versie 4) voor *Sweet Life*, geknipte en aan elkaar geplakte ontwikkelgelatinezuilverdrukken, 22,5 x 34 cm (buitenmaten spread)
©Erven Ed Van der Elsen/Beheer Nederlands Fotomuseum; Bijzondere Collecties, Universitaire Bibliotheken Leiden.

Meer Van der Elsen

Liefhebbers van het werk van Ed van der Elsen komen aan hun trekken. Na het grote retrospectief in het Stedelijk Museum in 2017, opent op 8 maart een kleine tentoonstelling in het Rijksmuseum Amsterdam: *Ed van der Elsen door de ogen van Jan de Bont*. Er worden 26 afdrucken getoond, waarvan een deel in 2017 aan het Rijksmuseum is geschonken door regisseur Jan de Bont en zijn vrouw Trish Reeves.